

Galata Sarayı, tarihinde bazı kesintilere uğrayarak belirli sürelerle medreseye çevrilmişse de bunun tarihleri ve medrese müderrislerinin seviyesi konusunda verilen bilgileri birbirini tutmamaktadır. Bunlardan en iyi bilineni 1686 yılında gerçekleştirileni olup bu değişiklikte Galata ve İbrâhim Paşa saraylarının muhtelif seviyelerde birkaç medreseye çevrilmesine karar verilerek mevcut talebe Enderun'a ve süvari bölüklere nakledilmiş, buralara müsile-i Süleymâniyye, hâmise-i Süleymâniyye derecesinde müderrisler tayin edilmiştir (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 68; Râşid, IV, 31-32; Şeyhî, I, 504). III. Ahmed devrinde Galata Sarayı köklü tamirat, ilâve ve değişikliklerle yeniden mektebe dönüştürüldü. Bunda, kendisi de bu mektepten yetişmiş olan Çorlulu İbrâhim Paşa'nın hayli emeği vardır. I. Mahmud Galata Sarayı'nda bir kütüphane kurmuştur (bk. GALATASARAY KÜTÜPHANESİ). XIX. yüzyılın başlarına kadar Galata Sarayı önemsiz değişikliklerle bu statüsünü korumuş, II. Mahmud'un çok değer verdiği mektep 1817'de meşhur Tophane yangınında tamamen harap olduktan sonra padişah tarafından 1821'de yeniden yaptırılarak tekrar saray mektebi haline getirilmiştir. Sürekli değişikliklerin yaşandığı bu dönemde Galata Sarayı da bundan etkilenerek 1835'te dağıtılmış, kısa bir süre sonra burada Mekteb-i Tibbiyye-i Şâhâne (Galata Sarayı Tibbiyesi) kurulmuştur. Sultan Abdülmecid Mekteb-i Tibbiyye'yi Haliç'teki Humbarahâne binasına naklederek Galata Sarayı'nı yeniden açmış, ancak bu da uzun ömürlü olmamış, nihayet burada 1868'de tamamen farklı bir hüviyet ve programla Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi açılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

T SMA, nr. D. 2110, E. 779, 5098, 5393; BA, AE, Kanûnî, nr. 24; BA, Cevdet-Saray, nr. 239, 5907; Selânikî, *Tarih* (İpsirli), I, 212; II, 441; Silâhdar, *Tarih*, I, 648; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 68; Râşid, *Tarih*, IV, 31-32; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, I, 504, 620; II-III, 616; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 31, 57, 190; Hızır İlyas, *Letâif-i Enderûn*, İstanbul 1276, s. 188; Atâ Bey, *Tarih*, I, 72-73, 78, 96, 138-139, 146, 164-165; III, 106; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 302-306; İsmail H. Baykal, *Enderun Mektebi Tarihi*, İstanbul 1953, s. 98-114; Fethi İsfendiyoğlu, *Galatasaray Tarihi I*, İstanbul 1952, tür.yer.; Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu Bütçelerine Dair Notlar", *İFM*, XIX (1956), s. 227, 233.

MEHMET İPŞİRLİ

GALATASARAY KÜTÜPHANESİ

I. Mahmud tarafından Galata Sarayı Mektebi'nde kurulan kütüphane.

II. Bayezid tarafından kurulan, III. Ahmed devrine kadar birkaç defa kapanıp açılan, nihayet III. Ahmed tarafından yeniden imar ve ihya edilen Galata Sarayı'nda I. Mahmud döneminde meydana getirilmiştir. I. Mahmud'un, daha önce I. Ahmed ve III. Ahmed tarafından mektep öğrencilerinin istifadesi için vakfedilen kitapları kendi vakfettiği kitaplarla birlikte 1167'de (1753) saraydaki büyük oda karşısında yaptırdığı kütüphane binasına yerleştirmesiyle kurulmuş olup kütüphane binası 1168 Muharreminde (Ekim 1754) yapılan bir merasimle açılmıştır. Kütüphanenin yanına inşa ettirilen dersane öğretim dışında okuma salonu olarak da kullanılmıştır. Saraydaki üç koğuşun hocalarının en kıdemli kütüphane hocalığına tayin edilerek burada düzenli bir öğretim faaliyeti de başlatılmıştır.

Galatasaray Kütüphanesi'nin organizasyonu, vakfiesinden anlaşıldığına göre diğer vakıf kütüphanelerinden farklı bazı özellikler göstermektedir. Kütüphanenin idaresi, Galata Sarayı'nın idaresinden sorumlu silâhdar ve sarayın ağasına verilmekte, fakat personelin tayini ve değiştirilmesiyle ilgili hususlarda kütüphane mütevellisinin haberdar edilmesi istenmektedir. Kütüphanede görevli üç hâfiz-ı kütübün saraydaki 1, 2 ve 3. odalardan olması şart koşulmaktadır. Ayrıca dersiâm, şeyhülkurrâ ve üç odanın muallimlerinden meydana gelen öğretim kadrosunun da kütüphane personeli arasında yer aldığı görülmektedir.

Galatasaray Kütüphanesi'nin kitapları bilinmeyen bir tarihte Ayasofya Kütüphanesi'ne taşınmış, 1253 (1837) yılında kurulan bir komisyon bir kısmını Fâtih Kütüphanesi'ne göndermiş, 425 kitabı da Ayasofya Kütüphanesi'nde bırakmıştır.

Bir okul kütüphanesi oluşundan dolayı bu kütüphanede gramere ve şerhe dair çok sayıda eser bulunmaktaydı. Kütüphanenin edebiyat bölümünde divanların, tarih bölümünde de kroniklerin zenginliği dikkati çekmektedir (bk. Galata Sarayı Kütüphanesi Kataloğu, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 5).

BİBLİYOGRAFYA :

Fethi İsfendiyoğlu, *Galatasaray Tarihi I*, İstanbul 1952, s. 60-61, 113-121, 243-244, 267-278; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 95-96, 133, 189, 229-230, 243; Müjgan Cumbur, "Onsekizinci Yüzyılda Bir Okul Kütüphanesinin Açılışı", *TKDB*, VIII/1-2 (1960), s. 1-5.

İSMAİL E. ERÜNSAL

GALATASARAY MEKTEB-i SULTÂNİSİ

Fransız eğitim sistemine göre 1868'de İstanbul'da açılan orta dereceli öğretim kurumu.

Türk eğitim tarihinde önemli bir yere sahip olan Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi, Tanzimat devrinde eğitim alanında gerçekleştirilen faaliyetler sonucu kurulmuştur. 28 Şubat 1856'da yayımlanan Islahat Fermanı uyarınca Avrupa'ya öğrenci gönderildiği gibi, Fransız programına göre eğitim yaparak devlete hariciyeci ve yabancı dil bilen subay yetiştirmek üzere Paris'te 1857'de Mekteb-i Osmânî açılmıştı. Ancak bu okul beklenen sonucu vermediği için 1864'te kapatıldı. Daha sonra öğrenci gönderilmesinden de vazgeçildi. Onun yerine, daha az masrafla daha çok öğrenci yetiştirmek üzere İstanbul'da Batılı anlamda yeni bir okul açma düşüncesi ortaya çıktı. Maarif nazırlığında 1864'te kurulan Meclis-i Kebîr-i Maârif'e Rum, Ermeni, Katolik, Protestan ve Müsevî cemaatlerinden seçilmiş eğitimciler de tayin edilerek Osmanlı milliyeti ideolojisini geliştirme yönünde ilk önemli adım atılmış oldu. Fakat Islahat Fermanı'nın ilân edilmesinin üzerinden on yıl geçmesine rağmen Osmanlı hükümetinin ciddi olarak ıslahata girişmediğini öne süren Avrupa devletleri, 1867'de Osmanlı Devleti'nin mukadderatını yeniden tartışmaya açtılar.

Fransa, Islahat Fermanı'nı yeterli sayarak çeşitli zümrelerin kaynaştırılması fikrinde ısrar ediyordu. Bu kaynaşmayı da ancak Türk unsurunun gerçekleştirebileceğini, zira Osmanlı toplumunu oluşturan on beş yirmi unsuru bir arada tutabilecek tek bağın Türkler olduğunu ve Türk unsuru yok olursa Osmanlı Devleti'nin dağılıcağını söylüyordu. Yapılacak işin müslümanları gayri müslim tebaaya yaklaştırmak olduğunu belirterek bunun için Bâbü'lî'nin Islahat Fermanı'nı uygulaması konusunda zorlanması gerektiğini ileri sürüyordu. 22 Şubat 1867'de Bâbü'lî'ye bir muhtıra veren Fransa